

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

Г. І. Філіна

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Навчальний посібник

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2011

ББК 65.290-93я73

Ф53

Рецензенти: *В. Г. Єременко*, д-р екон. наук, проф.
В. Б. Захожай, д-р екон. наук
В. П. Кузьменко, канд. екон. наук, доц.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом (протокол № 11 від 27.12.06)*

Філіна Г. І.

Ф53 Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. / Г. І. Філіна. — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 424 с.: іл. — Бібліогр.: с. 413–416.

ISBN 978-966-608-949-9

У пропонованому навчальному посібнику фінансова діяльність підприємств виробничої сфери розглядається як система управління формуванням та розміщенням капіталу виробника. Залучення капіталу в діяльність підприємства представлено з урахуванням його організаційної форми та особливостей кожного з можливих зовнішніх джерел фінансування. Фінансування активів підприємства за їх групами розглядається виходячи зі специфіки та доцільності окремих джерел фінансування. При цьому ефективність управління грошовим потоком приймається як необхідна умова зростання рівня самофінансування підприємства. Фінансове планування представлено як традиційною формою планування фінансів, так і ефективною технологією бюджетування у складі системи контролінгу. У складі антикризового управління фінансами підприємства розглядаються банкрутство та фінансова санація. Особливе місце у навчальному посібнику займають питання фінансування зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Для студентів економічних спеціальностей, магістрів, аспірантів та викладачів вищих навчальних закладів.

ББК 65.290-93я73

© Г. І. Філіна, 2011

© Міжрегіональна Академія

управління персоналом (МАУП), 2011

© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011

ISBN 978-966-608-949-9

ВСТУП

Ефективність управління формуванням і розміщенням в активи капіталу підприємства досягається виключно за умови якнайповнішого врахування чинників ринкового середовища та випробованих розвиненими країнами методів управління грошовими потоками в організації фінансової діяльності суб'єкта господарювання. У свою чергу, фінансові відносини, що реалізуються у процесі господарської діяльності, повинні плануватися фінансовим менеджментом підприємства виходячи з можливості досягнення максимальної прибутковості вкладеного капіталу та максимальної ціни підприємства. Зазначені напрями прийняття фінансових рішень в ході фінансової діяльності суб'єкта господарювання поєднуються шляхом узгодження різнопланових критеріїв ефективності використання коштів в ході операційної, інвестиційної та фінансової діяльності виробника товарів, робіт або послуг. Це означає, що фінансова діяльність суб'єкта господарювання за характером є варіантним завданням вибору економічно обґрунтованого рішення.

У пропонованому навчальному посібнику фінансова діяльність суб'єкта господарювання розглядається як комплексне управління капіталом. Управління формуванням капіталу представлено на основі вибору джерел формування власного капіталу з огляду на економічну доцільність та права власників, аналіз та обґрунтування джерел зовнішнього фінансування виходячи з їх особливостей. Фінансування активів підприємств розглядається за групами активів, кожна з яких потребує специфічних джерел фінансування. Значення для підприємства інвестиційного розвитку зумовлює його поглиблений аналіз щодо забезпечення капіталом реальних інвестиційних проектів та фінансових інвестицій.

Особливу увагу в посібнику приділено питанню фінансового планування за традиційними технологіями та технологією бюджетування, на базі якого будується система контролінгового управління суб'єктом господарювання.

Розгляд питання фінансування зовнішньоекономічної діяльності спричинений розширенням відкритості економіки Украї-

ни, що неодмінно зумовлює розширення зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Особливості фінансової діяльності за антикризового управління підприємством розглянуто в розділі, присвяченому фінансовим аспектам банкрутства та санації підприємства.

Частина I

ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розділ 1. Цілі, зміст та організація фінансової діяльності підприємства

1.1. Цілі та сутність фінансової діяльності підприємства

Використання виробничих ресурсів підприємства — матеріальних, фінансових, трудових, природних — здійснюється в системах управління кожним з перелічених видів ресурсів, і кожний окремий суб'єкт господарювання створює їх у такий спосіб, щоб економічна віддача від спожитих ресурсів була якнайбільшою. *Фінансовими ресурсами підприємства* є грошові фонди цільового призначення, що утворюються при розподілі та перерозподілі національного доходу і використовуються згідно зі статутними цілями підприємства.

Фінансова діяльність суб'єкта господарювання — це дії з формування і використання його фінансових ресурсів, що мають форму економічно обґрунтованих управлінських рішень. Таке визначення фінансової діяльності вказує на застосування терміна “фінансування” як до залучення капіталу (пасив балансу), так і до розміщення капіталу в активи, які має підприємство (актив балансу), тому термін “фінансування” застосовуватимемо в широкому розумінні.

З огляду на те що в підприємницькій діяльності частина фінансових ресурсів перетворюється на матеріальні цінності, а з позицій менеджменту будь-яка діяльність людини являє собою розробку і реалізацію конкретних рішень щодо певного ресурсу, існує й інше визначення фінансової діяльності.

Фінансова діяльність суб'єкта господарювання — це діяльність всередині підприємства з розробки і реалізації фінансових рішень щодо володіння чотирма типами цінностей, з яких можна зробити вибір:

- майно, матеріальні та нематеріальні цінності;
- фінансові цінності;
- грошові кошти;
- борги у формі дебіторської і кредиторської заборгованості.

Наведені визначення поняття фінансової діяльності вказують на те, що вона завжди пов'язана з варіантними розрахунками джерел фінансування і сферами використання фінансових ресурсів у пошуках оптимального рішення стосовно конкретних умов підприємницької діяльності. Так, можливість вибору між вказаними цінностями вже зумовлює варіантний характер рішень, які приймаються в ході фінансової діяльності. Ця варіантність підсилюється невизначеністю як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємництва, що впливає на можливість точного прорахування результату від прийнятого фінансового рішення. Таким чином, фінансовій діяльності органічно притаманна варіантність розроблених рішень та рекомендацій, кожне з яких лише до певної міри вирішуватиме стратегічні завдання підприємства на ринку.

Побудова *системи цілей фінансової діяльності суб'єкта господарювання* базується на визначенні їх місця серед стратегічних і тактичних цілей підприємства на ринку. Зв'язок цілей фінансової діяльності зі стратегічними цілями підприємства зумовлюється тим, що стратегічні цілі підприємства на ринку реальні тільки за наявності відповідних фінансових ресурсів. Іншими словами, фінансова діяльність як створення і розподіл фінансових ресурсів забезпечує суб'єктові господарювання реалізацію його стратегічних цілей.

Суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правових засад, як правило, мають одночасно три стратегічні цілі на ринку: виживання на ринку, одержання прибутку та економічне зростання. У конкретний період для підприємства головною стає одна із зазначених цілей, але для фінансової діяльності **головною метою** завжди залишається підвищення вартості підприємства в інтересах максимізації добробуту його власників. При цьому підвищення добробуту власників може виявлятися у двох формах:

- максимізації доходу на інвестиції, і в цьому разі мета фінансової діяльності полягає в максимізації прибутку;
- максимізації ціни акції, тобто ціни підприємства. Ця мета не завжди збігається з максимізацією прибутку, позаяк ринкова вартість акцій залежить не тільки від прибутку на акцію, а й від ризикованості бізнесу, нової емісії акцій, перспектив галузі, технічного прогресу та ін.

Цілі фінансової діяльності разом з *критеріями*, за якими вони оцінюються, як і загалом у сфері менеджменту організацій, утворюють систему, структуровану у формі “дерева цілей”, коли головна мета (добробут власників підприємства) уточнюється низкою інших основних (укрупнених кінцевих) цілей, з яких, у свою чергу, вирізняються локальні (часткові) цілі (рис. 1.1).

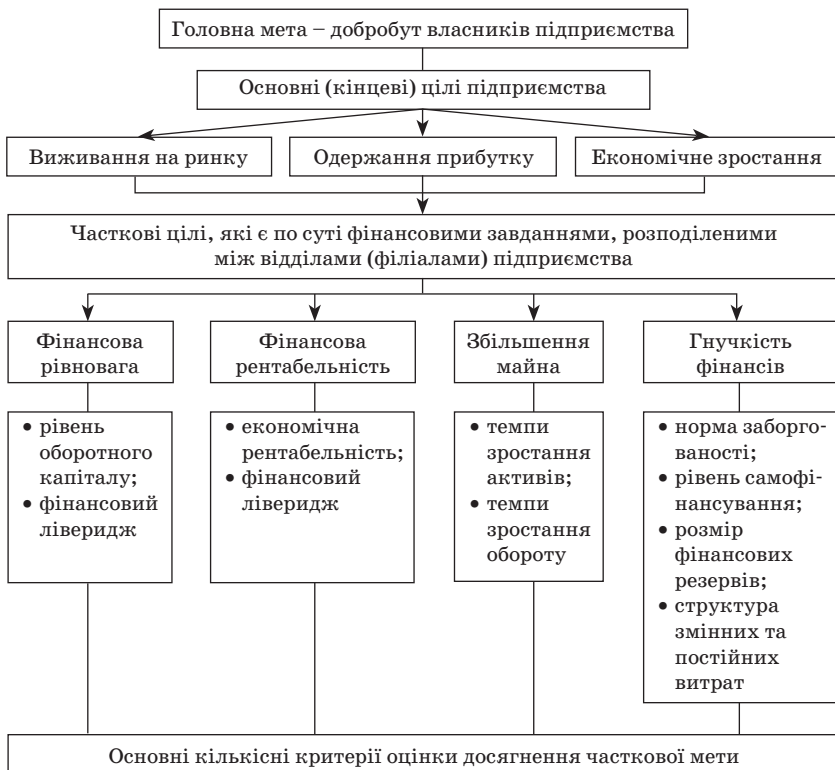

Рис. 1.1. Система цілей фінансової діяльності підприємства

Основні (кінцеві) цілі фінансової діяльності формуються керівництвом підприємства (генеральним директором, радою директорів) залежно від загальних стратегічних цілей підприємства на ринку. До них належать:

- фінансова рівновага підприємства;
- фінансова рентабельність підприємства (рентабельність власного капіталу);
- збільшення майна підприємства (темпи зростання активів);
- гнучкість (маневреність) фінансів підприємства.

Під гнучкістю фінансів підприємства розуміється можливість швидкої мобілізації коштів як для задоволення потреб поточної діяльності, так і для стратегічного розвитку. Існують два види гнучкості фінансів: оборонна і наступальна. *Оборонна гнучкість фінансів* дає змогу підприємству пристосуватись до несприятливих економічних умов і не втратити позицій на ринку. *Наступальна гнучкість фінансів* означає використання можливостей для нарощування прибутку і реалізації заходів економічного зростання.

У процесі реалізації окреслених цілей підприємства фінансова діяльність вирішує такі **основні завдання**:

- вибір оптимальних форм фінансування;
- вибір структури капіталу підприємства і напрямки його використання;
- підтримка необхідного рівня ліквідності та платоспроможності підприємства;
- регулювання грошових потоків (балансування надходжень і витрат платіжних засобів підприємства в часі);
- забезпечення своєчасності розрахунків.

Зміст фінансової діяльності як системи з розробки фінансових рішень з метою досягнення зазначених цілей визначається функціями фінансової діяльності, які охоплюють комплекс проблем щодо залучення фінансового капіталу підприємства і його розміщення в майно підприємства, тобто формування активів (рис. 1.2).

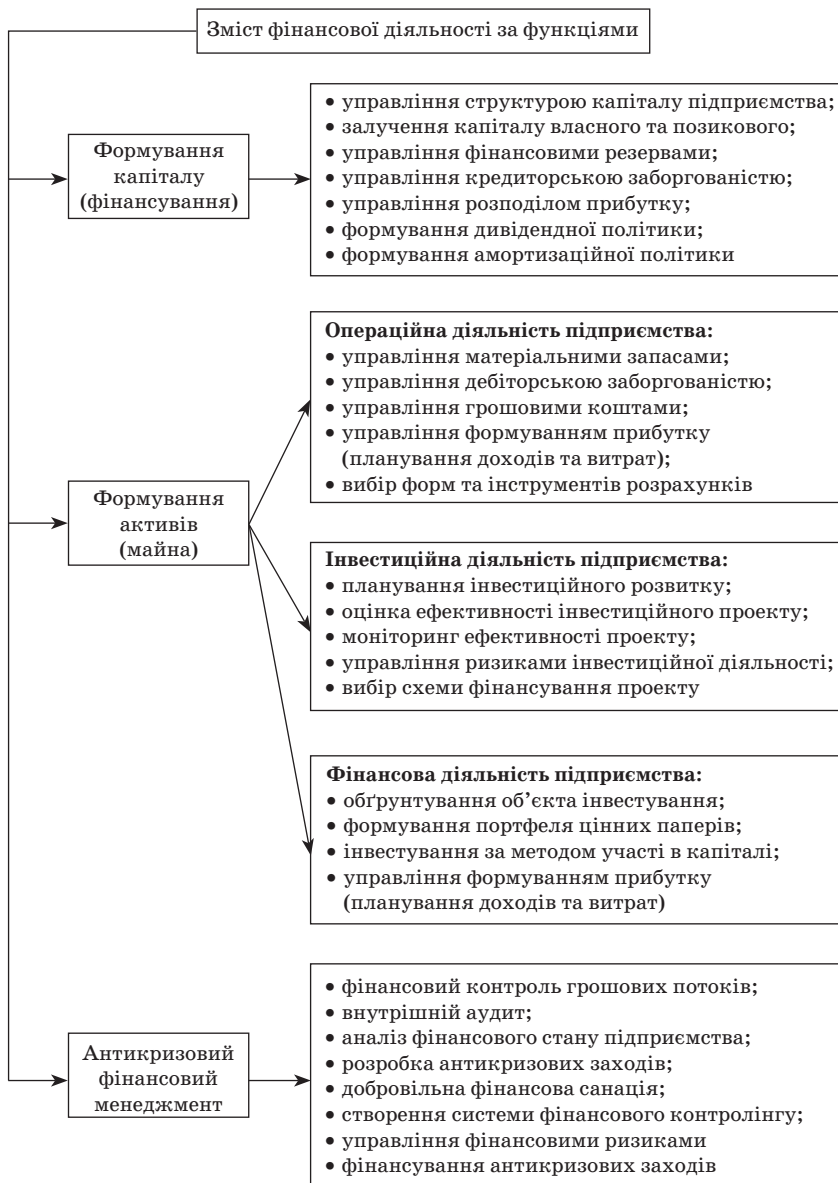

Рис. 1.2. Зміст фінансової діяльності за функціями

Фінансові рішення, які формулює фінансовий менеджмент підприємства, стосуються двох блоків проблем: формування фінансових ресурсів підприємства; формування активів підприємства в ході операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Фінансові рішення, які сприяють досягненню зазначених цілей, приймаються в умовах об'єктивно існуючих обмежень та критеріїв оцінки рішення. До таких *об'єктивно існуючих обмежень* належать:

- можливість фінансування, наприклад, недостатність власного капіталу та обмеженість або неможливість позики;
- законодавчі обмеження залучення капіталу з певних джерел, наприклад, заборона випуску облігацій та додаткової емісії акцій;
- існуючі обмеження оптимізації оподаткування;
- прийнята дивідендна політика, яка зобов'язує виплату певного розміру дивідендів в певні терміни.

До *критеріїв* прийняття і відповідно оцінки фінансових рішень, які задовольняють фінансові цілі, найчастіше зараховують обсяг отриманого прибутку, підвищення ліквідності підприємства та фінансової стійкості за рахунок поліпшення структури капіталу, тобто поліпшення показників фінансового стану підприємства.

Операційна діяльність підприємства — це основна його діяльність, пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції, що становить визначальну мету створення підприємства і забезпечує основну частку його доходу. До операційної діяльності згідно з фінансовою звітністю належать всі види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю. Для підприємств різних галузей операційна діяльність — це:

- для виробничих — придбання матеріалів і сировини, виготовлення та реалізація продукції;
- для торговельних — придбання та реалізація товарів;
- для фінансових інститутів — залучення та розміщення капіталу, формування портфеля інвестицій.

Інвестиційна діяльність підприємства — це операції з *інвестиціями*, до яких належать кошти, цільові банківські вклади, цінні папери, обладнання, ліцензії та інтелектуальні цінності, з метою отримання прибутків. Іншими словами, інвес-